

TRI STARE DUBROVAČKE PALATE

ZDRAVKOVIĆ I. — ŽIVANOVIĆ D. — VUKOVIĆ D.

Posle brojnih zemljotresa i požara u srednjem i novom veku, koji su u mnogome izmenili lik Dubrovnika, ostao je neoštećen mali broj starih palata. Najveća oštećenja pretrpeo je srednji deo grada oko Place, »gde su građevine ili do temelja razorene ili su toliko mnogo oštećene, da su zahtevale goleme opravke ili ponovo zidanje u celini«. ¹ Pa ipak, na tom prostoru, koji je nastao prirodnim ili veštačkim nasipanjem ostalo je nekoliko sačuvanih primeraka renesansne arhitekture od pre velikog potresa iz 1667. godine. »Od privatnih većih kuća ostalo je samo nekoliko u ulicama Između polača, Crijevićevoj, Zuzerinoj i nekima drugim u blizini«. ²

Teritorija dubrovačkog primorja pokazivala je u toku prošlih stoleća znatnu seizmičku aktivnost. ³ Česti zemljotresi manje ili veće jačine ometali su grad u njegovu brzom napredovanju. Međutim, dva katastrofalna zemljotresa (1520 i 1667 g.) gotovo potpuno su uništili arhitektonski izraz srednjovekovnog Dubrovnika. Romanska arhitektura ostavila je tek nekoliko oskudnih detalja, iako je svojevremeno bila dosta primenjivana. Ovi detalji uzidani u zidove i razbacani tu i tamo po Dubrovniku svedoče o nekadašnjoj tradiciji i načinu građenja. Osim toga pada u oči, da baš seksterije sv. Vlaha, sv. Marije, sv. Petra i južni deo seksterije sv. Nikole gotovo i nemaju građevina građenih u gotskom stilu, a to je tačno ona zona grada, koja je zbog nasipa na kome leži, najviše stradala od zemljotresa. Danas se na tom prostoru nalaze zgrade zidane pretežno u XVII. stoleću. Dubrovačka vlada pomagala je, a i sama o svom trošku podigla i obnovila najveći

¹ J. Mihailović, Seizmički karakter i trusne katastrofe našeg južnog Primorja (od Stona do Ulcinja), Beograd 1947, str. 109.

² Dr. Risto Jeremić — Dr. Jorjo Tadić, Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika I, Beograd 1938, str. 23.

³ »Seizmička istorija jadranskih obala ukazuje nam na dosta burnu seizmičku prošlost, koja je s vremena na vreme, kao u nekim nedovoljno definisanim trusnim periodama, bila ispunjena pravim trusnim katastrofama s neizbežnim serijama naknadnih potresa i brontida«. Mihailović, op. cit., str. 10.

broj građevina, naročito duž Place. Iz toga doba potiče sadašnji izgled glavne dubrovačke magistrale sa tipiziranim fasadama.

I

U ulici Između polača, koja ide paralelno s Placom na njenoj južnoj strani prema moru, nalaze se dve kasnorenesansne palate. Oba dve palate građene su pre velikog zemljotresa (6 aprila 1667 godine) i sudeći po njihovim vrlo dobro očuvanim fasadama nisu mnogo stradale u ovoj katastrofi. Postoje neki poremećaji u konstrukciji, ali oni su neznatni u poređenju s drugim primerima, kakvih u Dubrovniku ima na stotine.

Prva od njih dolazi u red većih dubrovačkih privatnih palata, od kojih je danas ostao sačuvan mali broj. Ona je komponovana u obliku simetrije višeg stepena. Naime, pored simetrije pojedinih delova postoji i glavna simetrija celine. Ako se zgrada bolje zagleda, primećuje se, da je postala stavljanjem dve iste zgrade jedne pored druge. Ova se osobina još bolje može uočiti u osnovama prizemlja i spratova, o čemu će docnije biti više reči.

Građevina ima šest prozorskih osovina s nejednakim međurazmacima. Naročito je ta nejednakost izražena na kraju njene desne strane, ali se ona ne opaža golim okom, jer je ulica uska i nastaju jaka perspektivna skraćjenja, kako u horizontalnom, tako i u vertikalnom pravcu.

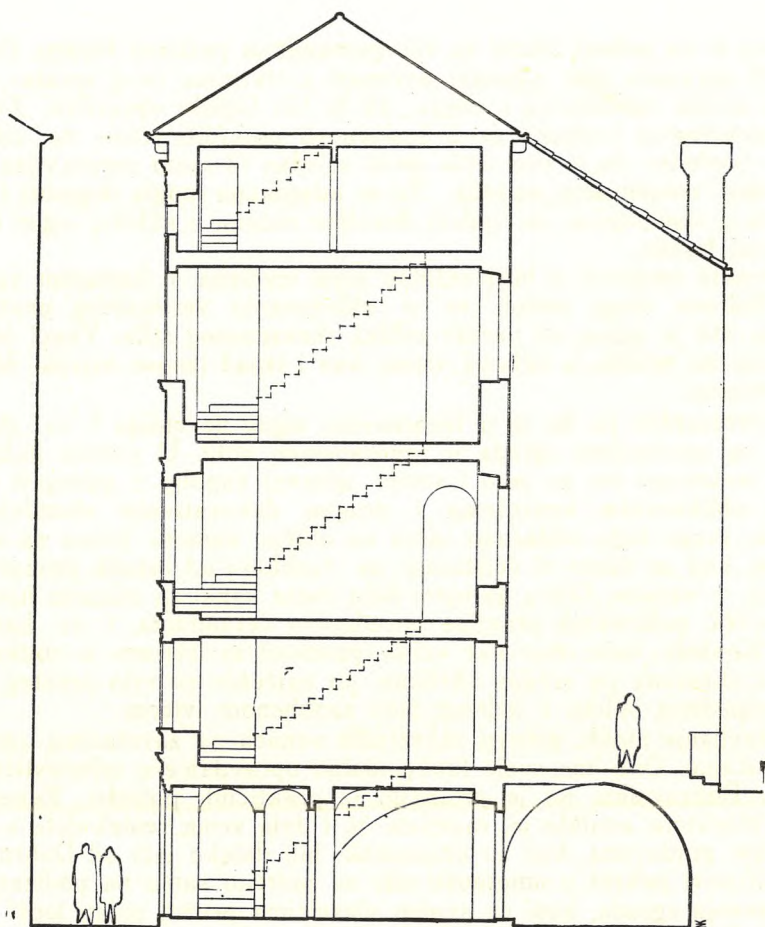
U prizemlju postoji šest ulaza, od kojih su dva lažna i služe samo kao otvori za osvetljavanje stepenišnog prostora u pozadini. Lažni otvori često se nalaze na renesansnim palatama, osobito u prizemlju. Oni ovde služe ostvarivanju opšteg zakona renesansnog stila — simetriji. Sličan primer lažnih, t. j. maskiranih vrata imamo nešto dalje na palati Skočibuha-Bizaro u seksteriji zvanoj Pustijerna.⁴

Od četiri preostala otvora dva služe za magacine, a druga dva vode u ulazne holove i stepeništa. Glavni ulazi istaknuti su veličinom i drukčijom obradom kamenih šambrana. Osim toga, oni imaju u gornjem delu banak u obliku nastrešnice. Vrata su drvena, a na pojedinim mestima okovana su gvožđem i opremljena zvekirima. Sličan oblik vrata nalazi se i na najstarijim dubrovačkim zgradama, a stvorile su ga praktične potrebe.

Na sporednim vratima jedna kamena greda deli otvor na dva dela. Gornji deo služi za osvetljavanje i obezbeđen je rešetkom. Sve je operavaženo profilom, vajanim u kamenu.

U najnižem delu prizemlja gotovo na samom pločniku ulice nalaze se dva ispusta za vodu. Kroz njih izlazi kišnica, koja s krova teče kroz cevi od pečene zemlje, uzidane u zidove.

⁴ D. Vuković — D. Živanović, Jedna renesansna palata u Dubrovniku, časopis »Urbanizam i arhitektura«, br. 3-4, Zagreb 1950, str. 45.

Gundulićeva palača u Dubrovniku. Poprečni presjek 1:50

Početak i kraj zgrade naznačeni su u prizemlju nizom većih i manjih tesanika, koji nešto malo ispadaju izvan ravni fasade.

Prozori prvog sprata istovetni su među sobom. Takvi ili slični prozori vide se i na ostalim starim zgradama u gradu i okolini. Za prozore drugog sprata može se to isto reći, samo su oni nešto veći. Glavnu poentu fasade obeležavaju prozori trećeg sprata, kakvi se retko vidaju u primorskoj arhitekturi. Od ostalih prozora nižih spratova razlikuju se oblikom i veličinom. Čist otvor iznosi 3,75 m, a s kamenom arhivoltom i okvirom premašuje visinu od 4.50 m. Šambrana je sastavljena od dva dela. Unutrašnji deo savija se gore u luk, a spoljašni formira pravougli okvir. Ti prozori, po visini najveći, a po obradi najmonumentalniji, ne odgovaraju u potpunosti čistoj stilskoj poziciji fasade. Tu se ne može govoriti o nekakvu postupnom razvijanju arhitektonskih i arhitekturnih delova ili o isticanju ritma,

kao što je na primer slučaj sa već pomenutom palatom Bizaro. Otvori nižih spratova nisu organski povezani s otvorima ovog sprata; prelaz je suviše neočekivan i nagao, da bi bio logički opravdan. Arhivska istraživanja svakako će u budućnosti potvrditi jedno ne odviše smelo tvrđenje, da je ceo treći sprat sazidan ili samo prepravljen posle nekog vremenskog perioda. Ta se adaptacija mogla dogoditi i posle nekog zemljotresa, ne vodeći dovoljno računa o stilskoj logici i artikulaciji fasade.

Podela spratova u horizontalne zone izvršena je kamenim vencima. Njihova uloga sastoji se u ublažavanju vertikalnog pružanja zgrade, što je jedna od važnih odlika renesansnog stila. Venci imaju jednostavne profile, a njihova visina kao i ispad iznose najviše do 20 santimetara.

Interesantno je, da se u Dubrovniku nigde ne viđaju t. zv. glavni venci na završecima zgrada u renesansnom stilu. U zreлом italijanskom renesansu oni su jako i smelo istureni napolje i poduprti plastično oblikovanim konzolama i drugim dekorativnim elementima. Umesto svega toga nailazimo samo na obične kamene vence na konzolama, koji se često ni veličinom ne razlikuju od ostalih prozorskih banaka — venaca. Oni u gornjem delu imaju kanal za oticanje kišnice s krovova, pokrivenih pravilno poredanom ćeramidom, t. zv. kanalicom. Konzole, koje nose ove vence ponekad su istesane u obliku S-linije i ukrašene po sredini perlama, no najčešće su vrlo prostog paralelopipednog oblika s jednom jače zaobljenom ivicom.

Stavljanje malih, gotovo zakržljalih venaca na završecima zgrada nije slučajno. Ono ima svoje funkcionalno opravdanje u urbanističkom sklopu Dubrovnika, jer je proizašlo iz praktičnih potreba. Renesansna arhitektura ponikla je, razvijala se i dala svoja remek-dela u italijanskim gradovima, koji su ekonomski bili daleko jači od Dubrovnika. Ali novi pokret u umetnosti nije se zadržao samo na podizanju i ukrašavanju zgrada, koje će svojim vlasnicima pružiti jedan lepši i udobniji život, već i na uređenju ulica, trgova i gradova uopšte. Srednjevekovni utvrđeni gradovi prerastaju svoje okvire, a tamo, gde je to nemoguće vrše se rekonstrukcije čitavih blokova kuća. Spomenimo samo pojavu ponovnog oživljavanja teorije idealnih gradova (Frančesko di Đorđo Martini, Leonardo da Vinči), zatim teorije o diferencijaciji i arhitektonskom i skulptorskom uobličavanju ulica (Alberti, Skamoci). Jedino onde, gde postoje široke ulice i prostrani trgovi, onde, gde se zgrada može sagledati pod najpovoljnijim uglom posmatranja, može biti isturenih glavnih venaca, koji imaju i estetski i funkcionalni *raison d'être*. U Dubrovniku, međutim, svega toga nema. Grad je isuviše mali, da bi se smele praviti široke ulice i veći trgovi, a izvan grada ne može se ići zbog stalne opasnosti od neprijatelja. Rekonstrukcija se svodi uglavnom na rušenje starih drvenih kuća (propisi vlade posle velikog požara iz 1296. godine i docnije⁵)

⁵ Jeremić — Tadić, op. cit., str. 6. Navedeno kod J. Restija »Chronica Ragusina« i N. Ranjine »Annali di Ragusa«.

Talasni vijenac na pročelju Gundulićeve renesansne palače u Dubrovniku

i na podizanje novih zgrada od kamena na njihovu mestu. Ulice ostaju i dalje uzane, kao što su bile, tako da bi građenje velikih i jako isturenih venaca sprečilo prodiranje i ono malo svetlosti, koja se probija do pločnika. Dubrovačko graditeljstvo nije se slepo ugledalo na strane primere, već je novu arhitekturu iskreno doživljavalo i interpretiralo na svoj način, u određenim uslovima svojih ekonomskih i estetskih potreba.

Osnova te palate za stanovanje još više pojačava utisak dobiven posmatranjem fasade. Opažaju se dva jasno odeljena dela, dve kuće, koje među sobom ne komuniciraju kako u prizemlju, tako ni na spratovima. Obadva dela gotovo su identična, a razlike u položajima zidova sasvim su neznatne. Embrion zgrade sastoji se od ulaznog hola s ostavom u pozadini. S leve strane nalazi se stepenišni prostor, a s desne strane magacini s posebnim ulazima. Podovi su pokriveni kamenim pločama, a na jednom od zidova nalazi se umivaonik (pilo), kao obavezni deo kamenog nameštaja. Nad prizemljem izgrađena je masivna međuspratna konstrukcija od kamena. Mali krstasti svodovi rađeni su nepravilno i potpuno slobodno, te nas to navodi na misao, da su rešavani na licu mesta i bez mnogo razmišljanja o njihovu estet-

skom delovanju. Fasade renesansnih palata u Dubrovniku rađene su gotovo uvek vrlo precizno (što je zahtevala i sama dekorativna ornamentika) te je pouzdano, da su isprva projektovane na hartiji u obliku nacрта. Međutim, to se ne može reći za pomenute svodove, jer bi nepravilnost figura odmah pala u oči. Rešavanje međuspratnih konstrukcija bilo je očigledno prepušteno slučaju i snalažljivosti samih radnika.

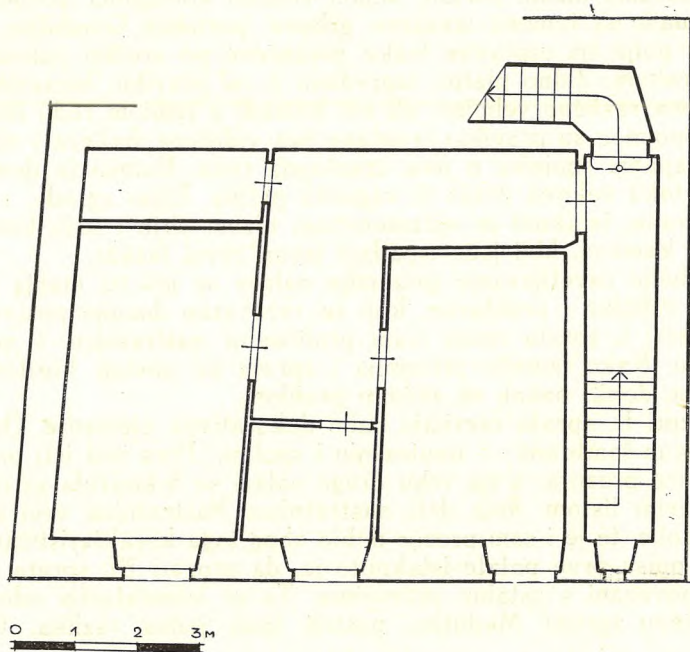
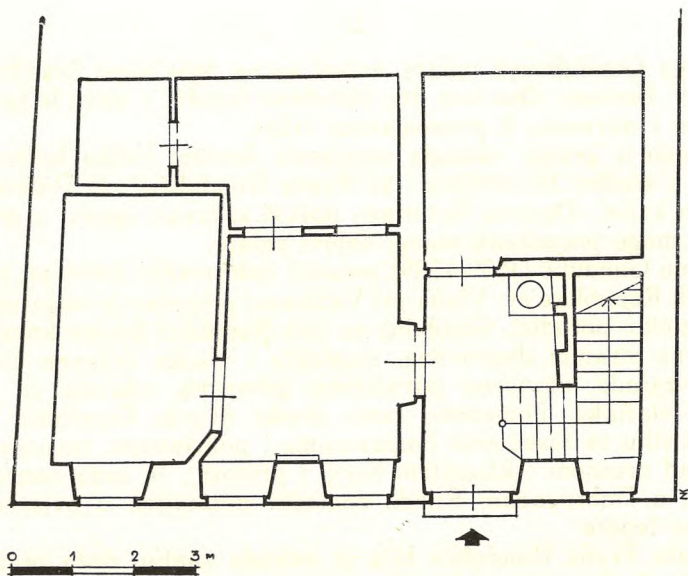
Osnove spratova sastoje se od jedne ili dve sobe, koje preko jednog poprečnog hodnika stoje u vezi sa stepenišnim prostorom. Stepenice su jednokrake, ali zbog male dubine zgrade (nepunih 7,50 metara) postavljeno je i nekoliko stepenika »na lakat«.

Palata ima danas pet etaža (nivoa), iako to na prvi pogled nije vidljivo na fasadi. Treći sprat s velikim prozorima podeljen je po visini na dva dela, a konstrukcija tavanice je na spoljnom zidu sakrivena velikom kamenom gredom ispod prozorskog luka. Da su nekada te dve etaže bile jedinstven prostor monumentalne veličine, potvrđuju nam i ostaci uzidanih kamenih venaca na čeonom i začeonom zidu velike sale.

Na desnoj polovini zgrade u visini prvog sprata postoji jedna terasa iznad poluoblíčastog svoda, koja je povezana sa susednim terenom.

Na zapadnoj strani levog dela iza magacina dozidan je jedan aneks u veličini sobe. On potiče iz docnijeg doba, ide do trećeg sprata i oseća se kao strano telo na organizmu zgrade. Ovakva ili slična doživljanja i adaptacije sretaju se vrlo često u starim dubrovačkim zgradama. Graditelji docnijih vremena nisu umeli, a čini se da se nisu mnogo ni trudili, da svoja nazidivanja nastave u jednom logičnom skladu. U doba ekonomskog propadanja Republike oni su, udaljivši se od izvora i nadahnuća stilske umetnosti, izgubili osećanje proporcija i konstruktivnosti u arhitekturi, ispunjavajući samo želje i potrebe svojih poslodavaca. Slično je i s aneksom dubrovačke žitnice Rupe, koji doduše čini zgradu živopisnom u slikarskom smislu, ali joj oduzima monumentalnost. Pored bezbroj ovakvih primera u gradu mogao bi se navesti i čitav niz sličnih u dvorcima — letnjakovcima, rasutim po Boninovu, Pilama, Gružu, Lapadu i naročito po Dubrovačkoj Rijeci.

U konstruktivnom pogledu osnova ove palate nema nekog naročito značaja. Ona predstavlja samo ponavljanje već usvojenog i odmaćenog načina građenja. Ovaj način najbolje se ogleda u konstruktivnoj shemi prizemlja. Poluoblíčasti ili krstasti svodovi nad prizemljem primaju sile opterećenja, koje se preko jakih i masivnih zidova prenose na tlo. Kako se u prizemlju nije stanovalo, ovde se nalazi ulazni hol, magacini i ostave za kućne potrebe. Prozorski otvori u prizemlju redovno su sasvim male veličine, a vrata su izrađena od debelih hrastovih talpa i okovana gvoždem. Masivni zidovi unutar zgrade postoje ponekad i na prvom spratu, ali dalje u višim spratovima masivni zidovi su samo spoljni (obuhvatni) i oni oko stepeništa. Svi ostali zidovi su tanki, pregradni, slobodno raspoređeni i nose ih drvene tavanice.

Prizemlje i prvi kat Ranjinine palače u Justinianijevoj ulici u Dubrovniku, 1:50

II

Druga Gundulićeva palata nalazi se na uglu ulice Između polača i Ulice sv. Barbare. Ona ima dve obrađene fasade, a treća je fasada neobrađena i okrenuta k pravoslavnoj crkvi.

Zgradu je gradio »dosada nepoznati Jerolim Feliks Katani iz Jakina... u sredini 16. stoljeća« za Frana Gundulića.⁶ U Dubrovačkom arhivu, u knjizi »Diversa Notariae« postoji sačuvan ugovor o gradnji, iz koga se mogu prepoznati mnogi delovi palate.

Frano Gundulić (1539-1589), poznati dubrovački istoričar, pravnik i zastupnik Republike sv. Vlaha pri Vatikanu, pripadao je bogatoj i uglednoj plemićkoj porodici. Gundulići su dali Republici brojne kneževe, poslanike na stranim dvorovima, naučnike i visoke državne činovnike. Njihove zgrade, ukrašene porodičnim grbovima, odavale su prefinjeni ukus vlasnika. Pomenimo samo gruški dvorac Gundulića u renesansnom stilu sa zasečenim timpanonima i pokrivenom terasom za uživanje nad orsanom (skladištem barki i pribora), te sada razrušeni letnjikovac u Dubrovačkoj Rijeci, znalački postavljen u pejsažu dostojanstvene lepote.

Palata Frana Gundulića bila je nekada znatno duža prema Ulici sv. Barbare. Osamdesetih godina prošlog stoleća, pri zidanju pravoslavne crkve srušen je krajnji deo, te je na taj način poremećena simetrija fasade.

Polukružni ulazni portali, zidani velikim komadima ozrnjenog kamena, imaju na temenu izvajane grbove porodice Gundulića — na ovalnom polju tri uspravne trake presečene po sredini jednom položenom trakom. Zidno platno sagrađeno je od pravilno otesanih komada kamena različne veličine, ali svi komadi u jednom redu imaju istu visinu. Spojnice su pravilno izvučene bez vidljivog maltera i nigde nema poklapanja spojnica u dva uzastopna reda. Kamen je dosta uglačan i u toku vekova dobio je zagasitu patinu. Ugao zgrade, s jedne i druge strane, istaknut je naizmeničnim nizom širih i užih komada ozrnjenog kamena, koji jače ispadaju izvan ravni fasade.

Za bolje osvetljavanje prizemlja nalaze se još tri manja prozora različite veličine i profilacije, koji su verovatno docnije postavljeni.

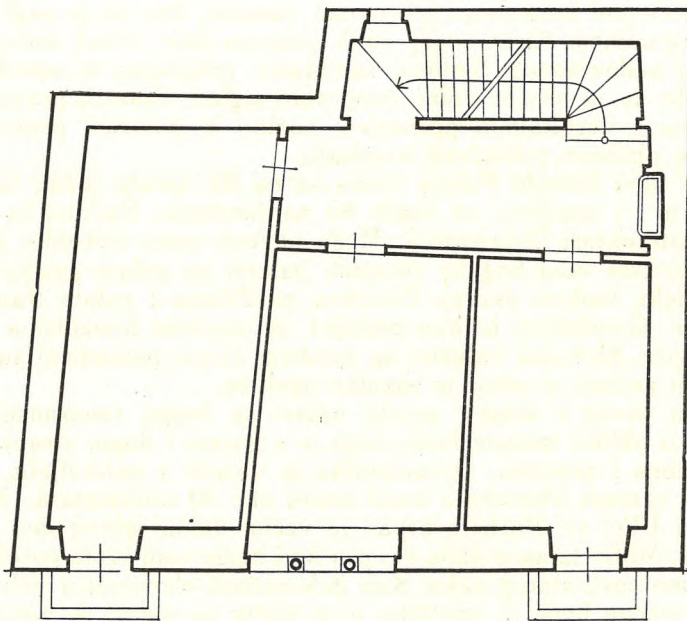
Prozori I. sprata imaju malu profilisanu nastrešnicu i normalnu šambranu. Kako između prizemlja i sprata ne postoji kordon-venac, prozori su dobili banak sa sličnim profilom.

Prozori II. sprata razvijaju dalje dekorativne elemente. Oni imaju dve spojene šambrane — unutrašnju i spoljnu. Prva ima isti profil kao kod donjeg prozora, a na vrhu druge nalazi se S-konzola sa izvijenim akantusovim listom, koja drži nastrešnicu. Nastrešnica vrlo malo ispada u polje, te je i sam prozor dobio zbog toga karakterističan izgled.

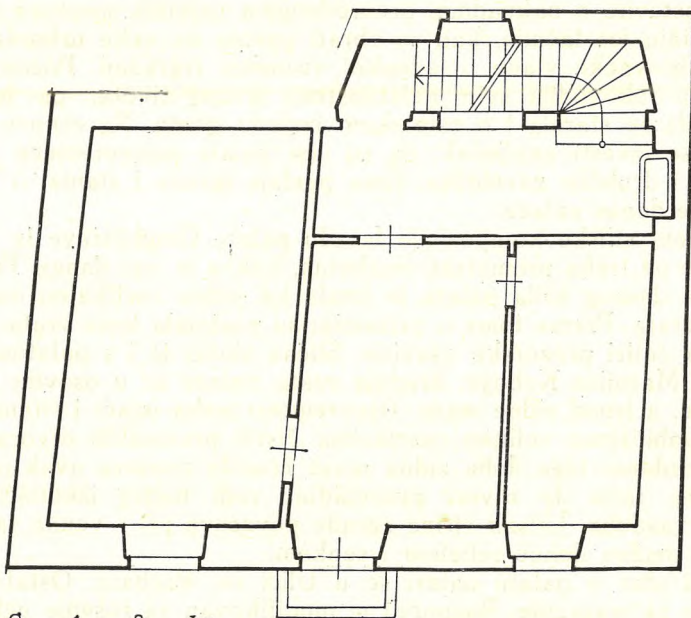
Pri opisu prve palate istaknuto je, da prozori III. sprata nisu organski povezani s ostalim prozorima. Ta se konstatacija odnosi i na Gundulićevu zgradu. Međutim, postoji ipak jedna razlika. Ovde su

⁶ Cvito Fisković, Naši graditelji i kipari XV. i XVI. stoljeća u Dubrovniku, Zagreb 1947, str. 23.

0 1 2 3 m

0 1 2 3 m

Druđi i treći kat Ranjinine palače u Justinianijevoj ulici u Dubrovniku, 1 : 50

prozori pritešnjeni konzolama i krovnim vencem, kao da je naglo prekinuto s izgradnjom. Osim toga, oblik prozora daje utisak nečeg privremenog i nedovršenog. Spoljna šambrana presečena je odjedanput kod konzole, te je prozor dobio nespretan izgled. Umesto pravougaonog prozora s vertikalnim pružanjem nastao je položen pravougaonik, koji se oblikom približava kvadratu.

Prema ulici Između Polača pruža se na III. spratu jedan balkon, širine 2.50 m i s ispadom od kojih 80 santimetara. Balkoni su retka pojava u arhitekturi Dubrovnika. Mogu navesti samo nekoliko primera, među kojima onaj bogato ukrašeni balkon na jednoj gotskoj kući u ulici Prijeki, balkon dvorca Pucićeva na Pilama i palate Ranjinine u Karmenu. Gundulićev balkon poduprt je snažnim konzolama ispod kamene ploče. Slobodni balustri na prednjoj strani polomljeni su i nestali u toku godina, a otvor je zazidan opekom.

Između prvog i drugog sprata nalazi se bogat renesansni kordon-venac u obliku talasne linije, koja je s gornje i donje strane omeđena profilima i zupcima. Ornamentika je vajana u polureljefu, dosta precizno, a razmak elemenata linije iznosi oko 40 santimetara. Na fasadi prema Ulici sv. Barbare otpao je većim delom gornji deo venca sa zupcima. Motiv talasne linije ili »psa koji beži« vodi svoje poreklo još iz grčke umetnosti starog veka. Kao dekorativni element u vidu arhitektonske tračne linije ili pantljike ovaj motiv ne nalazi se gotovo nikad na monumentalnim rešenjima grčke klasične arhitekture, ali se primenjuje u renesansnoj umetnosti.

Pretpostavke o naknadnim preuređenjima najviših spratova obeju palata postaju još tačnije, kad se obrati pažnja na neke urbanističke propise dubrovačke vlade o jednakoj visinskoj izgradnji. Poznato je, da je vlada rukovodila svim delatnostima javnog života, pa je nesumnjivo, da se starala i o estetskom izgledu grada. Na osnovu toga mogao bi se izvesti zaključak, da su obe palate svojevremeno imale istu visinu i drukčije završetke, čime postaje jasnije i stanje, u kome se te palate danas nalaze.

Pri oceni stilske kompozicije fasadu palate Gundulićeve iz Ulice sv. Barbare ne treba promatrati onakvom, kakva je ona danas. Pre rušenja njena desnog krila palata je imala još jednu vertikalnu osovinu prozora i vrata. Prema tome u prizemlju su postojala troja vrata, a na spratovima četiri prozorske osovine. Sličan slučaj je i s palatom Bona u Ulici Marojice Kaboge. Srednja vrata nalaze se u osovini simetrije zgrade, a ispod zidne mase. Istovremeno treba istaći i ritam prozora s neuobičajeno velikim razmacima čistih prozorskih otvora. Na ostalim zgradama toga doba zidna masa između prozora uvek je prilično uzana, tako da otvori preovlađuju radi boljeg iskorišćivanja svetlosti i vazduha. Utisak širine zgrade povećava još i venac talasne linije, koji snažno deluje reljefom i senkom.

Glavni ulaz u palatu nalazi se u Ulici sv. Barbare. Ostala dva ulaza služe za magacine. Raspored je modifikovan za rešenje ugla, ali sadržava sve poznate elemente jedne dubrovačke zgrade: ulazni hol sa stepeništem, pilo, kruna gustijerne (cisterne), magacini itd. Nepra-

vilna osnova prizemlja nosi tragove docnijih izmena enterijera i njegove namene. Ulaz za spratove nalazi se na uglu, iako bi se prema tradiciji i praktičnim potrebama mogao očekivati u sredini zgrade, što bi olakšalo i skratilo prilaz svim prostorijama. Stepenice već na I. spratu menjaju pravac i pružajući se pored kalkanskog zida vode u srednji deo.

Osnove spratova usled različnih pregrađivanja izazvanih stambenim potrebama imaju danas promenjen izgled. Tanki pregradni zidovi dele jedinstven prostor u manja odeljenja. Iz novijeg vremena potiču lažne, nekonstruktivne tavanice baroknog izgleda. Na prvom spratu u jednom kraju ugaone sobe postoji deo kamenog venca ispod tavanice, koji bi mogao biti tu i slučajno docnije uzidan. Međuspratna konstrukcija nad prizemljem kao i u ostalim zgradama načinjena je od siđe (krstasti svodovi), a na spratovima od gusto poređanih drvenih greda velikih dimenzija.

U najstarijem delu Dubrovnika, u Pustijerni, zadržao se do danas priličan broj starih zgrada. Za razliku od srednjeg dela grada, koji leži na nasutom i mekom tlu od peskovite zemlje, valutaka i crvene ilovače, Pustijerna je izgrađena na čvrstoj hridi nekadašnjeg ostrva Lauze. Zahvaljujući ovoj okolnosti veliki deo zgrada ovog dela prošao je s manjim oštećenjima.⁷

Prvobitni je izgled ovog kraja ipak izmenjen, ali su se sačuvali pojedini primerci arhitekture u više ili manje preinačenom obliku. U Ulici kneza Justinijanija pored još nekoliko zgrada veće ili manje arhitektonske vrednosti nalazi se i vrlo živopisna Ranjinina palata. Okićena balkonima i gotskim lucima, ona daje impresivan utisak lakoće i prozračnosti. Nekoliko plastično izvajanih grbova porodice Ranjina na fasadi i u unutrašnjosti zgrade pomalo nametljivo govore o bogatom plemiću.

Ulazni portal sastoji se iz običnih kamenih dovratnika bez ikakve profilacije. Oko privlače kapiteli dovratnih greda, naročito svojom pažljivom obradom i kitnjasto izvajanim oblicima akantusovog lišća, koje kao da se povija i prepleće na vetru. Iznad proste nadvratne grede stoji kameni polukružni luk, u kojega je luneti (unutrašnjem polju) znamenje plemstva i viteštva porodice Ranjina. Ispod srednjovekovnog šlema s vizirom leži koso postavljeni grb — tri pauka iznad dijagonalnih traka. Uglove lunete popunjava akantusovo lišće i natpis:

I H (esu) S M (ari) A

Kameni luk uokviren je pravougaonom šambranom, koju kao konzole drže dve punoplastične i stilizovane lavlje glave.

Okviri na prozorima prizemlja nisu originalni, već su docnije menjani. Ravni okviri imaju po spoljnoj ivici tipično gotski geometrijski ornament — naizmenično klesane zupce. Jedan od prozora ima uzidanu renesansnu nastrešnicu, verovatno skinutu i donesenu

⁷ I. Mihailović, op. cit., str. 112.

s nekog drugog mesta. Bogato izvajani profil sadržava pored ostalih elemenata i klasični jajasti štap.

Raspored prozorskih otvora po spratovima ne drži se neke određene vertikalne linije, već je komponovan gotovo potpuno slobodno, što uostalom odgovara duhu gotskog graditeljstva. Na fasadi, međutim, oseća se i jako mešanje uticaja renesansne arhitekture, koja je stavila pečat na sva tri glavna prozora prvog sprata. To su lepi renesansni prozori s profilacijom i nastrešnicom sa zupcima. Krajnji, desni prozor ima na vencu isklesan krug s oznakom

IHS (Kristova imena).

Slovo H u ovom kao i u gore pomenutom natpisu kombinovano je s malim krstom u gornjoj polovini. Odmah do natpisa nalazi se mali prozor, koji doprinosi boljem osvetljavanju stepenišnog prostora. Srednji prozor je niži od ostala dva, jer se nad njim nalazi balkon s konzolama.

Od II. sprata potpuno prevlađuje gotika. Vidi se, da je graditelj dobro poznao taj stil i da je umeo da ga doživi i realizuje. Gornji deo zgrade odeljen je profilisanim vencem i istaknut balkonima na II. i III. spratu, koji su tako razmešteni da čine temena jednog trougla. Balkoni su rekonstruisani pre pola stoleća i izrađeni od sitnozrnog peska i cementa. Rekonstrukcija je verno izvršena prema originalnim ostacima i zahvaljujući samom materijalu, koji se po boji, strukturi i majstorstvu izrade prilagodio kamenu, dočarava utisak originala. Na balkonima su ostale sačuvane jedino snažne konzole iz dva dela i kamene položene ploče nad njima.

Na III. spratu u osovini zgrade nalazi se veliki trodelni gotski prozor — trifora. Kapiteli pilastera i stubova na prozorima, balkonskim vratima i na trifori predstavljaju stilizovano akantusovo lišće. Za razliku od kapitela glavnog portala ovi kapiteli vajani su u jednom malo mirnijem maniru i sa manje slobode u pokretu. No po kvalitetu izrade oni ni malo ne zaostaju za portalnim kapitelom, a svi zajedno odaju ruku veštog umetnika. Kapiteli su komponovani vrlo reljefno kao buket načinjen od dva reda akantusovih listova. Karakteristično je, da su gotovo svi različiti, bez ponavljanja, a na unutrašnjim stranama jednog prozora trećeg sprata izvajane su čak i stilizovane ljudske glave. To je također jedna od osobina gotske umetnosti.

Krovni venac završava građevinu. On je poduprt konzolama, nedejako raspoređenim, što je svakako nastalo s docnijim prepravkama. U sredini zgrade iznad trifore postavljen je reljef dečaka s grbom.

Fasadu Ranjinine palate karakteriše nemirna igra otvora i pune zidne mase. Osovine prozora po spratovima ne poklapaju se, što još više povećava utisak živopisnosti i slobodne kompozicije. Kameni kvaderi, s kojima je zidano fasadno platno, malih su dimenzija, a spojnice među njima ispunjene su malterom.

Ulazni hol ove palate prilično je malen i teskoban, tako da se odmah s vrata penje na stepenice. Stepenice su vrlo strme, oblika »na lakat« i već od I. sprata prelaze dugim hodnikom u pozadinu

zgrade paralelno sa začeonim zidom. One ovde ostaju kroz sve spratove. Kako su stepenice jednokrake, uporedo s njima nalazi se jedan hodnik, koji služi kao podest i istovremeno povezuje sobe. Po spratovima postoje obično tri prostorije, od kojih je jedna dublja i ide do začeonog zida.

I ovde kao i na velikom broju drugih dubrovačkih palata nije ostala nedirnuti velika sala na poslednjem spratu. Docniji naraštaji povodeći se za svojim potrebama načinili su od nje dve etaže (nivoa). Međuspratna konstrukcija postavljena je u ravni kapitela trifore, tako da prostorije ispod potkrovlja dobijaju svetlost samo kroz male otvore gotškog luka.

Od klesarskih radova u unutrašnjosti zgrade treba pomenuti konzolu s lavljom glavom, koja sada zbog raznih prepravki na zgradi ništa ne podupire. U holu trećeg sprata nalazi se također i jedno kameno pilo. Pilastru su ukrašeni kanelurama i kapitelima akantusovog lista. Na prednjoj strani kamene police isklesane su nezgrapno dve figure anđela na oblacima, koji u jednom vencu drže Ranjinin grb. Donji deo pila završava jajasti štap i potporna konzola.

Na jednom drugom pilu u holu drugog sprata vajane su na pilastrima u plitkom reljefu vaze, iz kojih izlaze stabiljke sa cvetovima. Karakteristično je, da su vaze prikazane perspektivno, gledane odozgo. U niši se nalaze dve police, a ispod pila je opet Ranjinin grb s tri pauka. I u ovoj zgradi, najzad, nailazimo na ostatke starih tavanica.

* * *

Još uvek je teško davati uopštene sudove o arhitekturi Dubrovnika do polovine XVII. veka, jer nema iscrpnijih arhitektonskih studija iz te oblasti. Postoji, međutim, dosta literarnih opisa, na osnovu kojih se mogu dobiti neki pojmovi, ali ne i tačna slika arhitektonskog izgleda Dubrovnika u to doba. Rezultati arhivskih istraživanja pružaju ponekad vrlo opširne i iscrpne podatke o građevinsko-konstruktivnim i arhitekturnim detaljima, ali bez skica. Ovi dokumenti su ustvari ugovori između poslodavaca s jedne i klesara s druge strane, u kojima se u obliku tehničkih opisa precizira način izrade, vrsta, kvalitet, količina i mere pojedinih elemenata zgrade.

Mora se ipak istaći, da ni ugovori nisu uvek do kraja i tačno izvršavani, a nekad se i znatno odstupalo u toku rada. U svakom slučaju, ovi su ugovori pouzdaniji od svih ostalih pismenih opisa i usmenih kazivanja, ma da se, uzimajući ih kao pomoć u arhitektonskim rekonstrukcijama, moraju primati s rezervom.

Sakupljanje građe i arhitektonsko snimanje zgrada, koje su izbegle razornom delovanju zemljotresa, doprinosi boljem poznavanju prošlosti Dubrovnika. Kada se ovaj materijal bude potpuno istražio, bit će moguće pristupiti jednoj sintetičkoj studiji Dubrovnika kao jedinstvene estetske i arhitektonsko-urbanističke celine, koja se stvarala i razvijala u okviru socijalne i ekonomske strukture određenog društvenog uređenja. Ovaj rad stoga i predstavlja građu za dalje studije i prilog svestranijem proučavanju istorije ovog izuzetnog grada.

R é s u m é

TROIS VIEUX PALAIS DE DUBROVNIK

A Dubrovnik, bon nombre de vieux édifices et des palais, élevés au cours de plusieurs décades et notamment au XVe et XVIe siècle, c'est à dire à l'époque la plus florissante de l'histoire culturelle et artistique de cette ville, ont été détruits par des incendies et des tremblements de terre.

Les constructions qui ont subsisté ne peuvent nous fournir que des notions approximatives sur l'aspect que présentait Dubrovnik vers le milieu du XVIIIe siècle, au moment où une catastrophe sismique avait, en quelques instants, anéanti presque tout son passé.

Cet article est une étude consacrée à trois demeures patriciennes qui portent non seulement l'empreinte de l'époque qui les a données, mais aussi du goût de leurs propriétaires.

Deux palais de la dernière époque de la Renaissance, propriété de la famille Gundulić dans la rue »Između Polaća« (Entre les deux palais) présentent, en dehors de leurs proportions harmonieuses une certaine tendance au monumental, ce qui apparaît notamment dans la symétrie de l'ordonnance, dans le travail des fenêtres et dans le relief de la surface murale.

Une des caractéristiques de la Renaissance à Dubrovnik, réside dans l'absence d'entablements en saillie qui auraient été un obstacle à l'éclaircissement déjà insuffisant dans ces ruelles étroites. Ce trait pratique se révèle aussi dans d'autres détails de construction.

On peut en toute certitude dire pour les édifices de Dubrovnik qu'ils sont une composition soigneusement étudiée d'éléments architectoniques dont la forme répond à la fonction.

Aussi, l'architecture de Dubrovnik n'est-elle pas une imitation aveugle de modèles étrangers, mais le fruit d'une expérience sincèrement vécue et l'interprétation d'un style nouveau dans des conditions déterminées par ses besoins économiques et esthétiques.

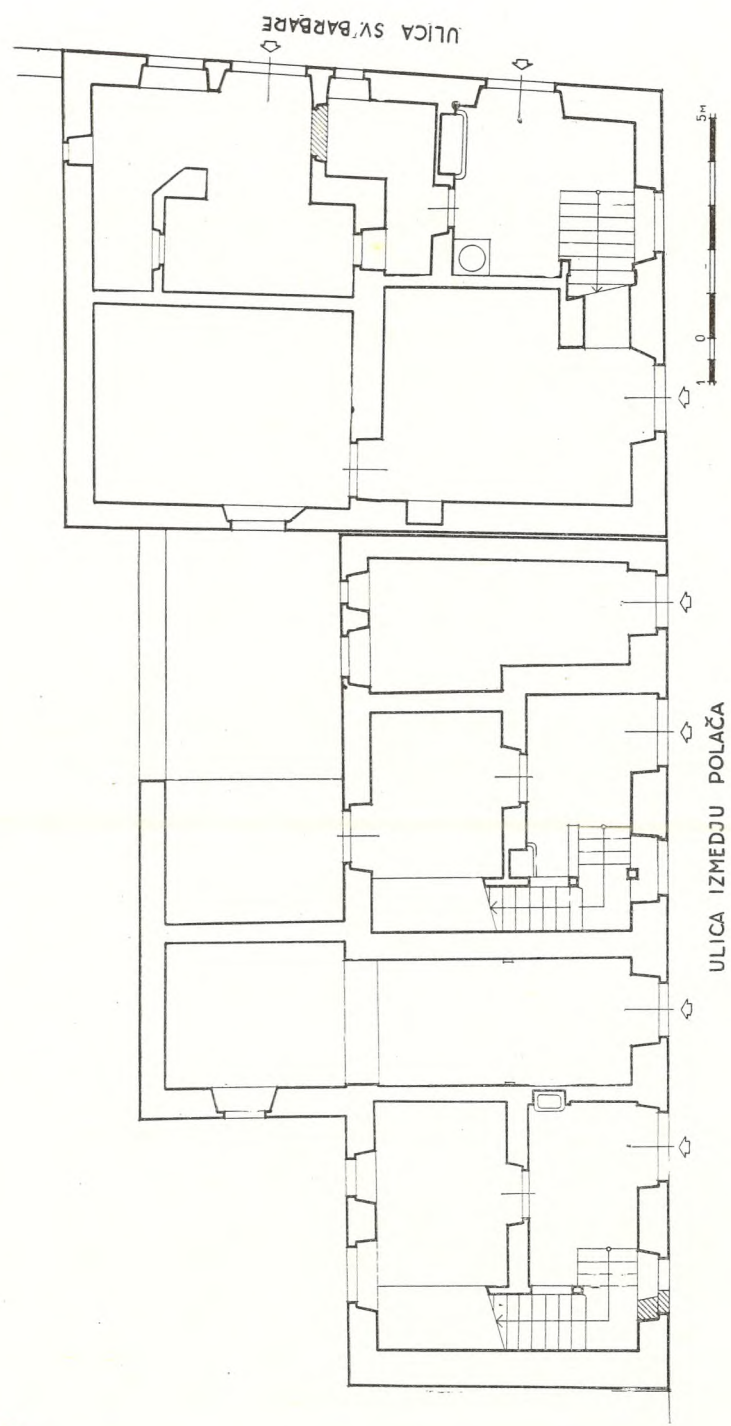
L'un des plus vieux quartiers de la ville, le Carmen, fut aussi le théâtre de nombreux changements, mais grâce à la dureté de la pierre de construction, certains exemplaires du style architectural se sont conservés jusqu'à nos jours. C'est ainsi qu'on peut y voir, entre autres, le pittoresque palais gothique de la famille Ranjina avec ses balcons, ses arcs gothiques et ses fenêtres trilobées au dernier étage. La façade est en outre caractérisée par le jeu tourmenté des ouvertures et des surfaces murales pleines.

L'intérieur de cette demeure est ornée de sculptures: consoles, corniches, lababos en pierre. On y retrouve aussi des vestiges de vieux plafonds gothiques.

Aujourd'hui encore, il est difficile de porter un jugement d'ensemble sur le style architectural ragusain, car, dans ce domaine, les études poussées nous font défaut. Mais, grâce au matériel recueilli et aux levers architectoniques auxquels on procède sur les monuments qui ont survécu intacts au tremblement de terre du XVIIIe siècle, on pourra contribuer à une connaissance plus approfondie et plus complète de l'histoire de cette cité d'exception.

I. Zdravković - D. Živanović - D. Vuković: Tri stare dubrovačke palate

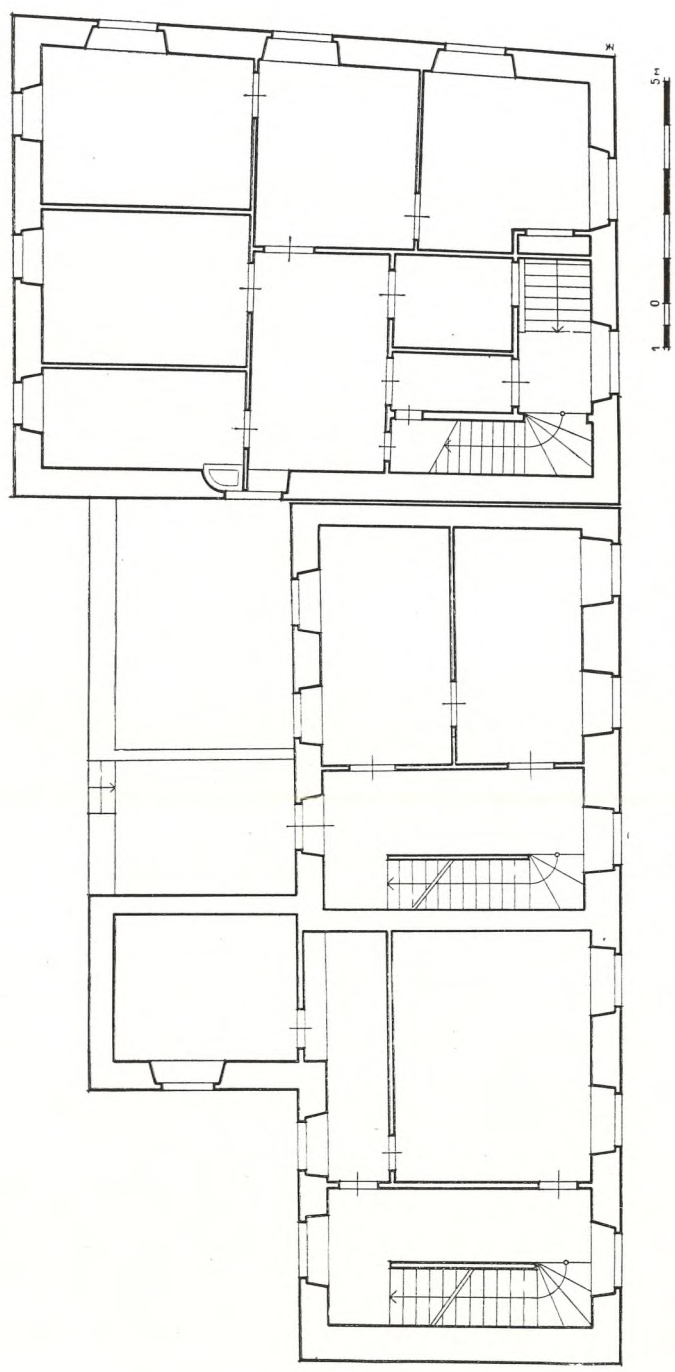
XIV.

Tlocrt prizemlja Gundulićeve palače u Dubrovniku, 1 : 50

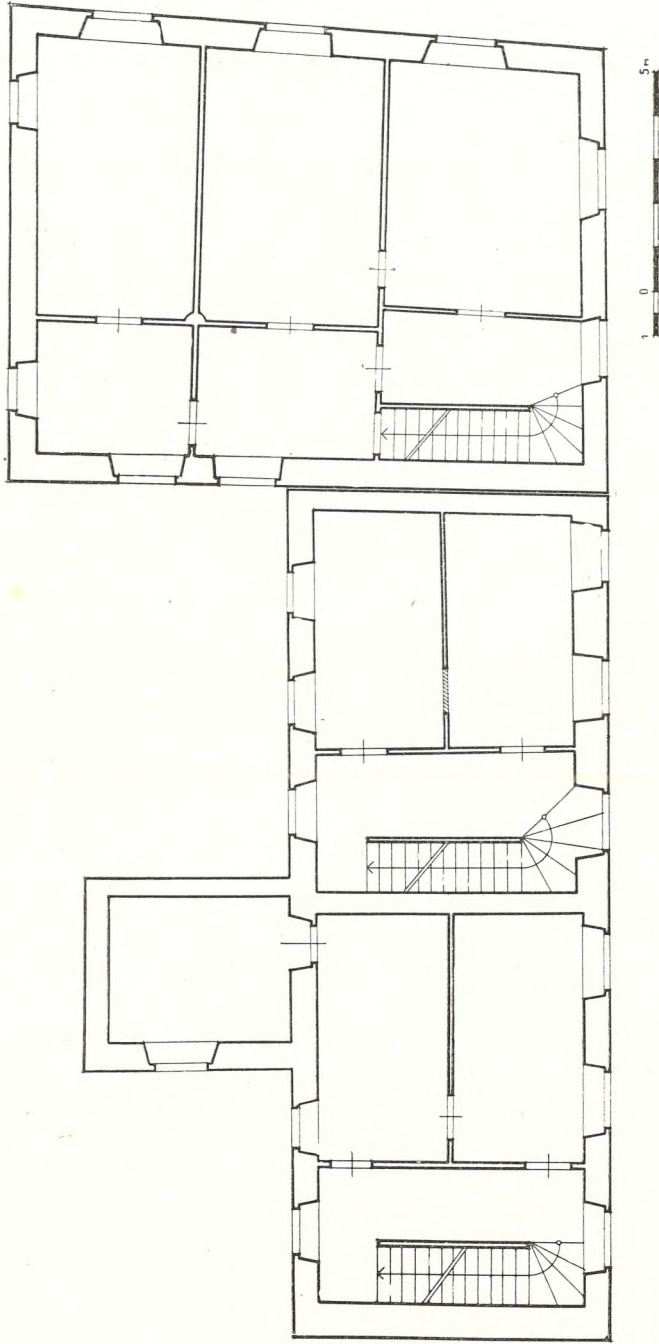
I. Zdravković - D. Živanović - D. Vuković: Tri stare dubrovačke palate

XV.

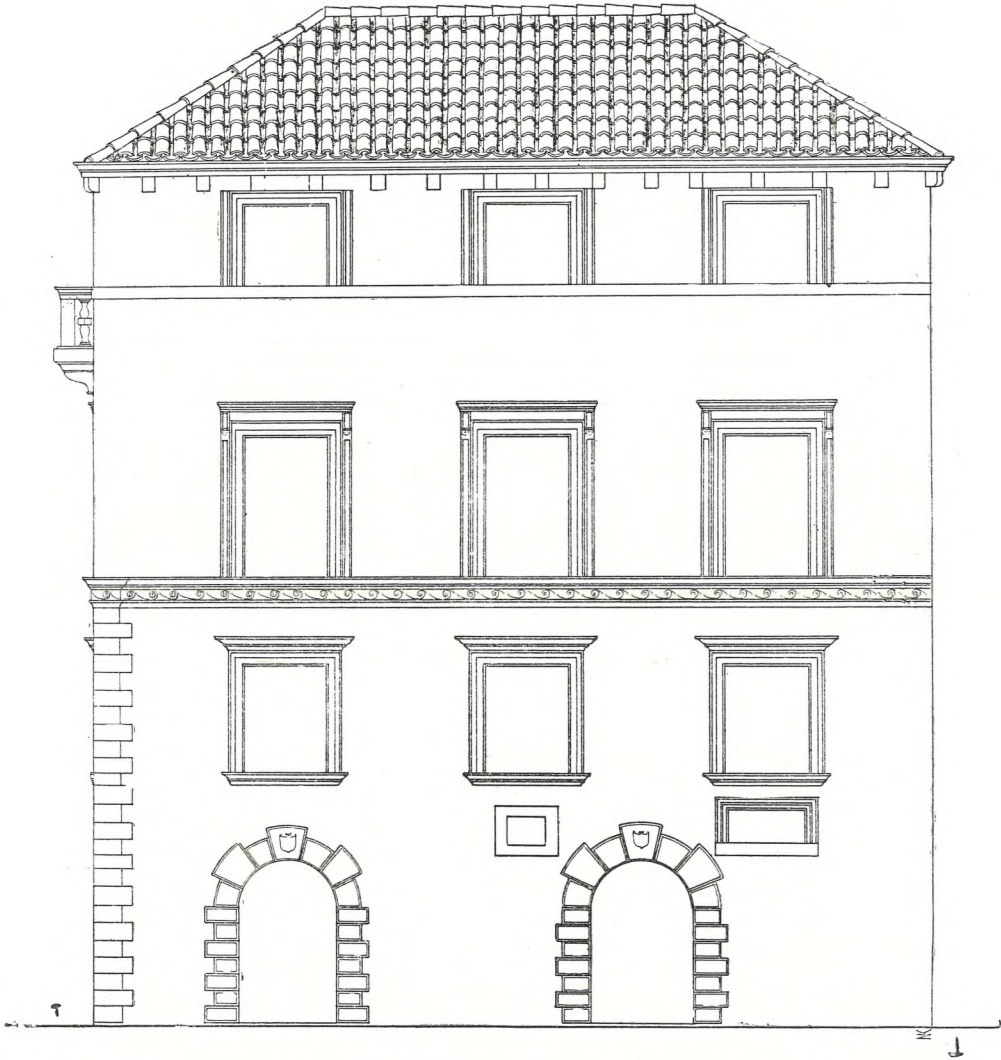

Tlocrt prvog kata Gundulićeve palače u Dubrovniku, 1 : 50

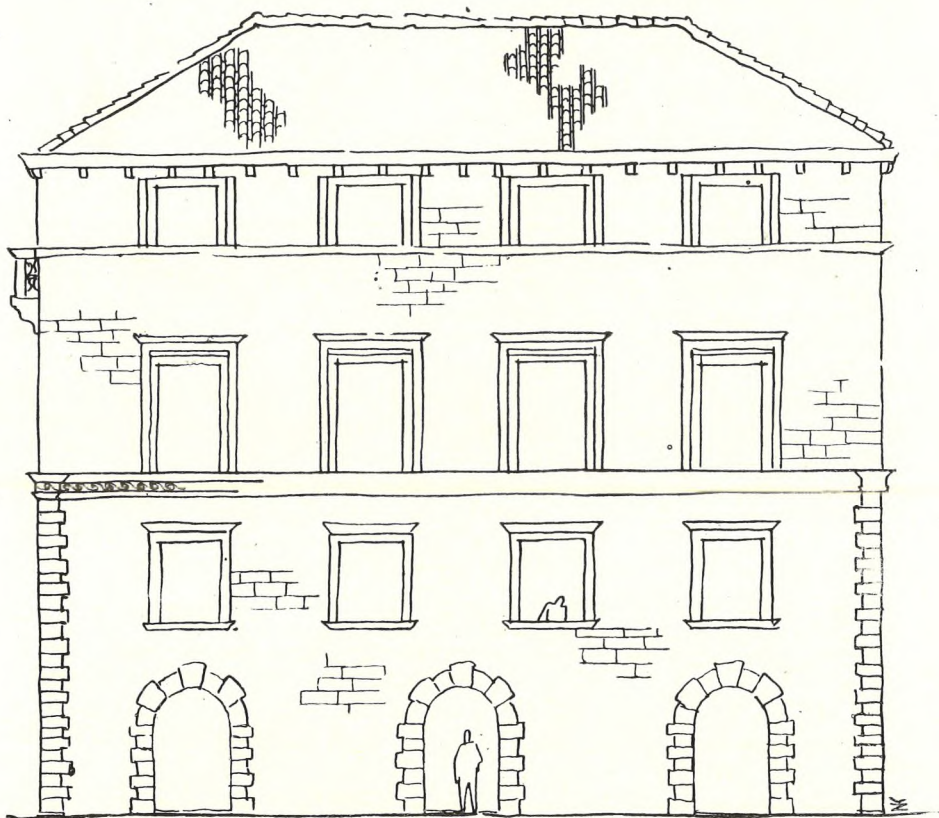

Tlocrt drugog kata Gundulićeve palače u Dubrovniku 1 : 50

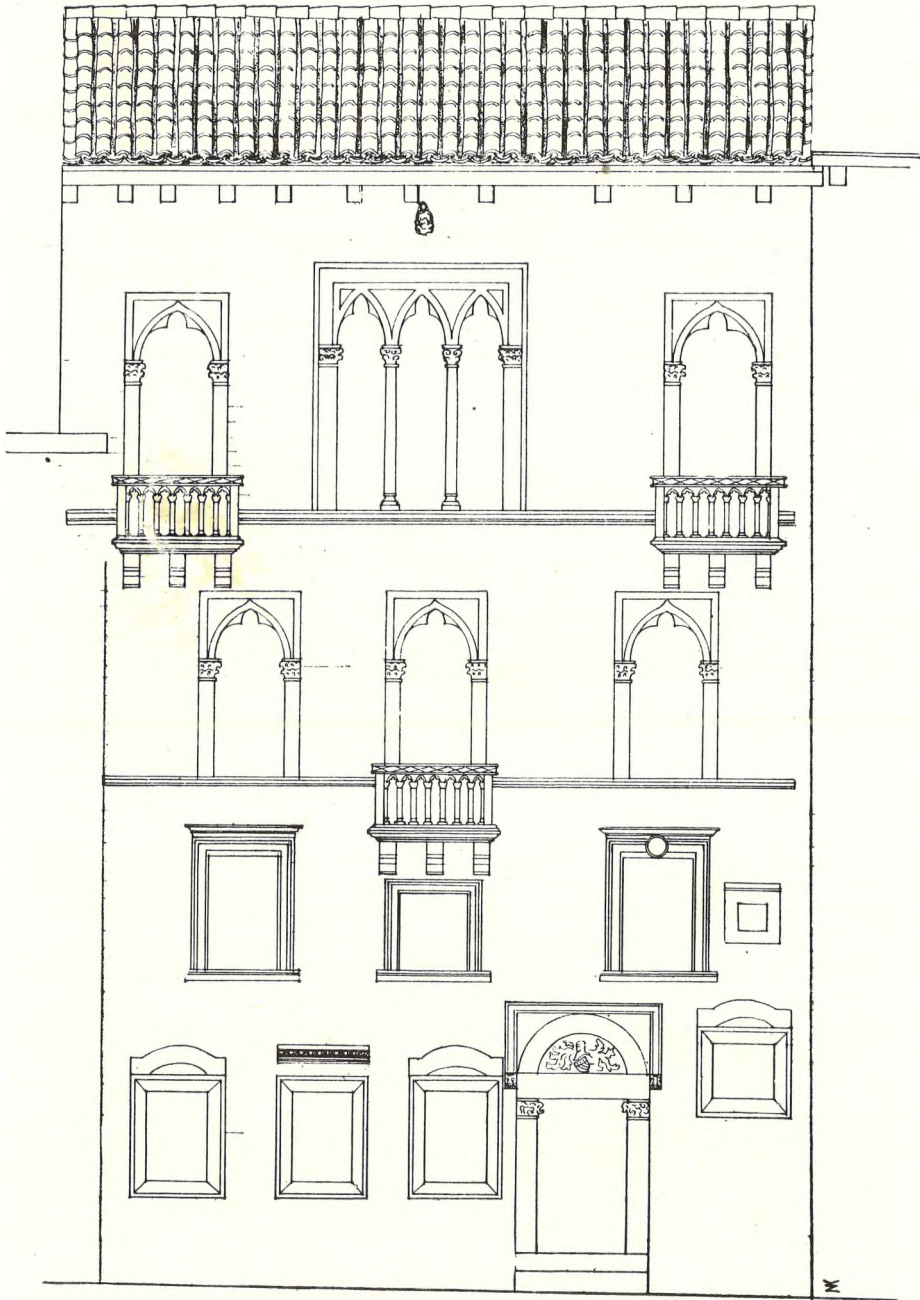
Pobočna strana Gundulićeve palače (u Božidarevićevoj ulici) u Dubrovniku, 1 : 50

Gundulićeva renesansna palača (iz ulice Nikole Božidarevića). Rekonstrukcija, 1 : 100

Ranjinina palača u ulici kneza Justinijana u Dubrovniku

Ranjinina palača u Justinianijevoj ulici u Dubrovniku, 1 : 50